

VOKA ...
PAPER

MEI 2018

SMILDER

**HOGER ONDERWIJS,
SLIMMERE FINANCIERING**

BETERE PARAMETERS VOOR
EXCELLENT ONDERWIJS

Hoger onderwijs, slimmere financiering

Betere parameters voor excellent onderwijs

De essentie	3
Inleiding	5
Het huidige financieringsmodel	6
Naar een nieuw financieringsmodel	9
Een betaalbaar model	20

colofon

Voka-kenniscentrum

Niko Demeester | Secretaris-generaal
Stijn Decock | Hoofdeconoom
Sonja Teughels | Arbeidsmarkt
Veronique Leroy | Arbeidsmarkt en arbeidsverhouding
Vincent Thoen | Innovatie en economie
Jonas De Raeve | Onderwijs
Goedele Sannen | Mobiliteit en logistiek
Ellen Vanassche | Milieu en klimaat
Klaas Nijs | Energie en klimaat
Steven Betz | Ruimtelijke ordening en milieu
Karl Collaerts | Fiscaliteit en begroting
Pieter Van Herck | Welzijns- en gezondheidsbeleid
Gilles Suply | EU en internationaal ondernemen

Eindredactie

Erik Durnez, Sandy Panis,
Zoë Vandekerckhove

Foto's

Chak López en Shutterstock

Vormgeving

Martiniq Salomons

Druk

INNI Group, Heule

'Hoger onderwijs, slimmere financiering' is een brochure van Voka - Vlaams netwerk van ondernemingen. De overname of het citeren van tekst uit deze Voka Paper wordt aangemoedigd, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever

Hans Maertens i.o.v. Voka vzw -
Burgemeester Callewaertlaan 6 -
8810 Lichtervelde
info@voka.be - www.voka.be

De essentie

De kwaliteit van het Vlaamse hoger onderwijs is uitstekend, maar we zien een aantal problemen opduiken. Studenten vinden hun weg niet door de veelheid aan opleidingen en verliezen te veel tijd doorheen hun studietraject. Extra overheidsmiddelen zijn niet de zaligmakende oplossing. We moeten vooral kijken hoe we bestaande middelen beter kunnen inzetten en meer private middelen kunnen aanboren.

Het financieringsmodel van het hoger onderwijs is aan herziening toe. Het hoger onderwijs moet studenten een rationeler studietoeraanbod presenteren en hen sneller naar studiesucces begeleiden. Specialisatie en samenwerking tussen de instellingen zal niet enkel veel middelen vrijmaken maar ook toelaten dat de competitie niet alleen in Vlaanderen speelt, maar ook op het internationale toneel. Bovendien kan de kwaliteit verder omhoog door volop te gaan voor internationalisering, excellent onderzoek, innovatie en levenslang leren.

"Het hoger onderwijs moet studenten een rationeler studietoeraanbod presenteren en hen sneller naar studiesucces begeleiden."

Een herziening kan enkel als het totaalplaatje meegenomen wordt. Er bestaat momenteel geen transparant overzicht van de volledige financiering van het hoger onderwijs. De huidige financiering bestaat immers uit een veelheid aan

financieringsstromen uit zowel publieke als private bronnen. Het maatschappelijke debat gaat steeds over een bepaald deel van de financiering: hetzij de basisfinanciering die onder de bevoegdheid van de minister van onderwijs valt, hetzij de onderzoeksfinanciering waarvan de meeste financieringskanalen onder de bevoegdheid van

de minister van werk, economie en innovatie vallen, hetzij de private middelen waarvoor de instellingen zelf verantwoordelijk zijn. Uit de beschikbare cijfergegevens blijkt dat de financiering in 2018 de kaap van drie miljard euro ruim overschrijdt.

De publieke financiering wordt gegeneerd en verdeeld op basis van een formule met allerlei parameters. De idee is dat instellingen hun beleid richten op basis van deze parameters, maar de formule is complex en leidt soms tot ongewenste engineering-effecten omdat instellingen hun aandeel trachten te maximaliseren. De efficiëntie en de kwaliteit van het hoger onderwijs kunnen omhoog door via eenvoudige parameters in te zetten op enkele belangrijke doelstellingen: relevantie van het studietoeraanbod, studiesucces, rationalisatie, internationalisering, levenslang leren en excellent onderzoek.

Het hoger onderwijs is een belangrijke voedingsbron voor innovatie en dus zijn investeringen hierin essentieel voor de Vlaamse kenniseconomie. De Vlaamse hogeroponderwijsinstellingen zijn echter professionele organisaties die niet volledig afhankelijk mogen zijn van de overheid. Het financieringsmodel moet bovendien ook in de toekomst betaalbaar blijven. Het private aandeel moet daarom verder kunnen stijgen.

WIE?

JONAS DE RAEVE
Adviseur onderwijs
jonas.deraeve@voka.be

Jonas De Raeve is op het Voka-kenniscentrum verantwoordelijk voor dossiers rond onderwijs.

Instellingen die dit met succes doen, moeten beloofd worden via een hogere publieke financiering.

In deze paper doet Voka een aantal concrete aanbevelingen aan de overheid en de hoger-onderwijsinstellingen. Die kunnen worden opgedeeld tussen onderwijs en onderzoek. De aanbevelingen voor onderzoek gelden uiteraard vooral voor de universiteiten.

Onderwijs:

1. Herzie de puntengewichten van opleidingen zodat STEM-opleidingen en bedrijfsgerichte opleidingen niet langer ondergefinancierd worden.
2. Beperk de inputfinanciering om instellingen te motiveren om hun studenten sneller te begeleiden naar studiesucces.
3. Hervorm het leerkrediet zodat studenten vroeger heroriënteren.
4. Sanctioneer weinig bezette opleidingen (mits uitzonderingen) om een rationeel studieaanbod te verkrijgen.
5. Gebruik samenwerkingsvormen om het studieaanbod verder te rationaliseren.
6. Stimuleer innovatieve lesvormen zodat hoorcolleges vaker afgewisseld worden met andere leermethodes.
7. Honoreer het post-initieel aanbod zodat het hoger onderwijs de spilfiguur van levenslang leren wordt.
8. Geef mobiele studenten een hogere weging en beloon zo instellingen die inzetten op internationalisering om meer buitenlandse studenten aan te trekken en meer Vlaamse studenten uit te sturen.

Onderzoek:

9. Onderzoek de mogelijkheid van het gebruiken van andere of aangepaste parameters, in overleg met de academische wereld, naast de aantallen doctoraten, publicaties en citaties om de onderzoeksmiddelen te

verdelen over de instellingen. Deze parameters moeten rekening houden met de maatschappelijke impact en relevantie van het onderzoek en de onderzoeksresultaten en succesvolle instellingen op die manier belonen. Excellentie en competitie moeten hierbij centraal blijven.

10. Indien de Vlaamse regering in het kader van het groeipad richting de 1%-norm voor O&O bijkomende onderzoeksmiddelen voorziet voor het hoger onderwijs, dan moeten die prioritair aangewend worden ter versterking van het toegepast onderzoek.
11. Creëer ondernemende instellingen door instellingen die sterk scoren op de vierde of vijfde stroom (de private financiering) of het binnenhalen van internationale onderzoeksmiddelen te belonen via een verhoogde basisfinanciering of extra middelen uit Bijzondere Onderzoeksfondsen.
12. Breng de verloning van doctoraatsstudenten, bursalen en gelijkaardige statuten in lijn met gangbare verloning in private sector.

"Herzie de puntengewichten van opleidingen zodat STEM- en bedrijfsgerichte opleidingen niet langer ondergefinancierd worden."

Deze aanbevelingen moeten deel uitmaken van het volgende regeerakkoord. Het maatschappelijke debat kan dan ten volle gevoerd worden tijdens de volgende legislatuur en de beleidsmakers hebben zo voldoende tijd om het wetgevende werk voor te bereiden en af te ronden voor het einde van de volgende legislatuur.

Inleiding

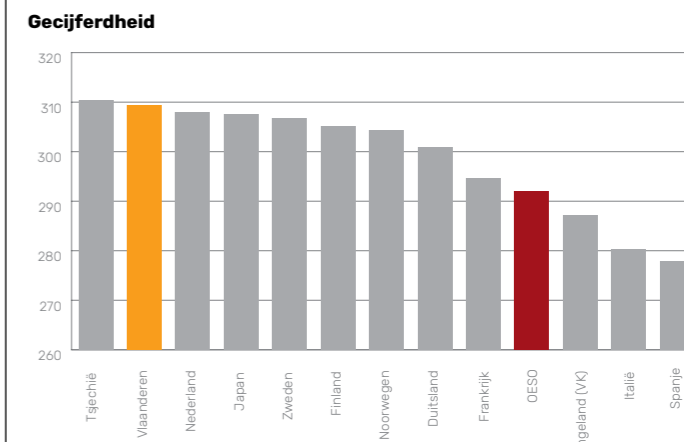
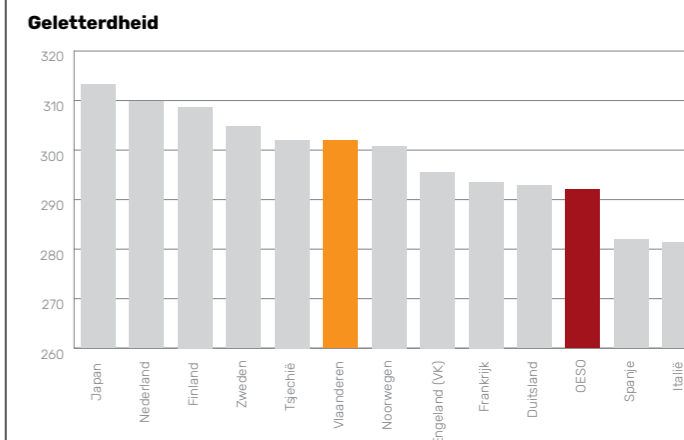
Uit onderzoek blijkt dat Vlaanderen een sterk hoger onderwijssysteem heeft. Om deze toppositie te behouden én te versterken is het nodig om het hoger onderwijs verder te moderniseren. De overheid kan dit stimuleren via het financieringsmodel.

Het hoger onderwijs is in de afgelopen decennia zwaar hervormd. Er was de invoering van de bachelor- en masterstructuur, het binaire systeem, de academisering, de flexibilisering, enzovoort. De huidige Vlaamse regering besloot dan ook om dit onderwijsniveau tijdens deze legislatuur te vrijwaren van een nieuwe algemene hervorming. Ze voerde wel enkele noodzakelijke besparingen door en ze maakte werk van een hervorming van de leraaropleiding en van de integratie van het hoger beroepsonderwijs in het hoger onderwijs. Volgende regeerperiode dringt er zich wellicht een nieuwe hervorming op. Het huidige financieringsmodel is dit jaar tien jaar oud en aan herziening toe. Daarnaast worden ook de Bijzondere Onderzoeksfondsen (BOF) momenteel geëvalueerd.

De kwaliteit van het hoger onderwijs laat zich moeilijk meten. Internationale rankings geven slechts een fragmentair en weinig accuraat beeld. Het best is om te kijken naar de vaardigheden van afgestudeerden van het hoger onderwijs. De enige objectieve internationale meting hiervan is het PIAAC-onderzoek van de OESO. PIAAC ('Programme for the International Assessment of Adult Competencies') meet de vaardigheden die essentieel zijn voor een volwaardige deelname aan de moderne maatschappij en vergelijkt deze met de deelnemende landen of regio's. Vlaanderen deed mee in het PIAAC-onderzoek van 2013 waaruit bleek dat Vlaanderen een sterk hoger onderwijssysteem heeft. Om deze toppositie te behouden én te versterken is het nodig om het hoger onderwijs verder te moderniseren. De overheid kan dit stimuleren onder andere via het financieringsmodel. Een nieuw financieringsmodel kan een belangrijke stimulans zijn om het hoger onderwijs te moderniseren zodat onze Vlaamse hogescholen en universiteiten ook de volgende tien jaar studenten kunnen voorbereiden op de veranderende maatschappij. De nieuwe financiering moet daarom de klemtoon leggen op de relevantie van het onderwijsaanbod, studiesucces, rationalisatie, innovatieve lesvormen, internationalisering, levenslang leren en excellent onderzoek. Het financieringsmodel kan zo ondersteunend werken zonder enige afbreuk te doen aan de vereiste autonomie van de instellingen.

Figuur 1. Voor geletterdheid scoren verschillende landen beter, voor gecijferdheid enkel Tsjechië

Internationale vergelijking van geletterdheid en gecijferdheid van afgestudeerden van het hoger onderwijs (PIAAC, 2013)

Bron: OESO, 2017

De financiering heeft niet alleen een impact op de kwaliteit van het onderwijs en het onderzoek maar ze moet instellingen ook stimuleren om nog ondernemender te worden. Instellingen moeten financieel aangemoedigd worden om meer financiering te halen uit de samenwerking met het bedrijfsleven en de valorisatie van onderzoeksresultaten.

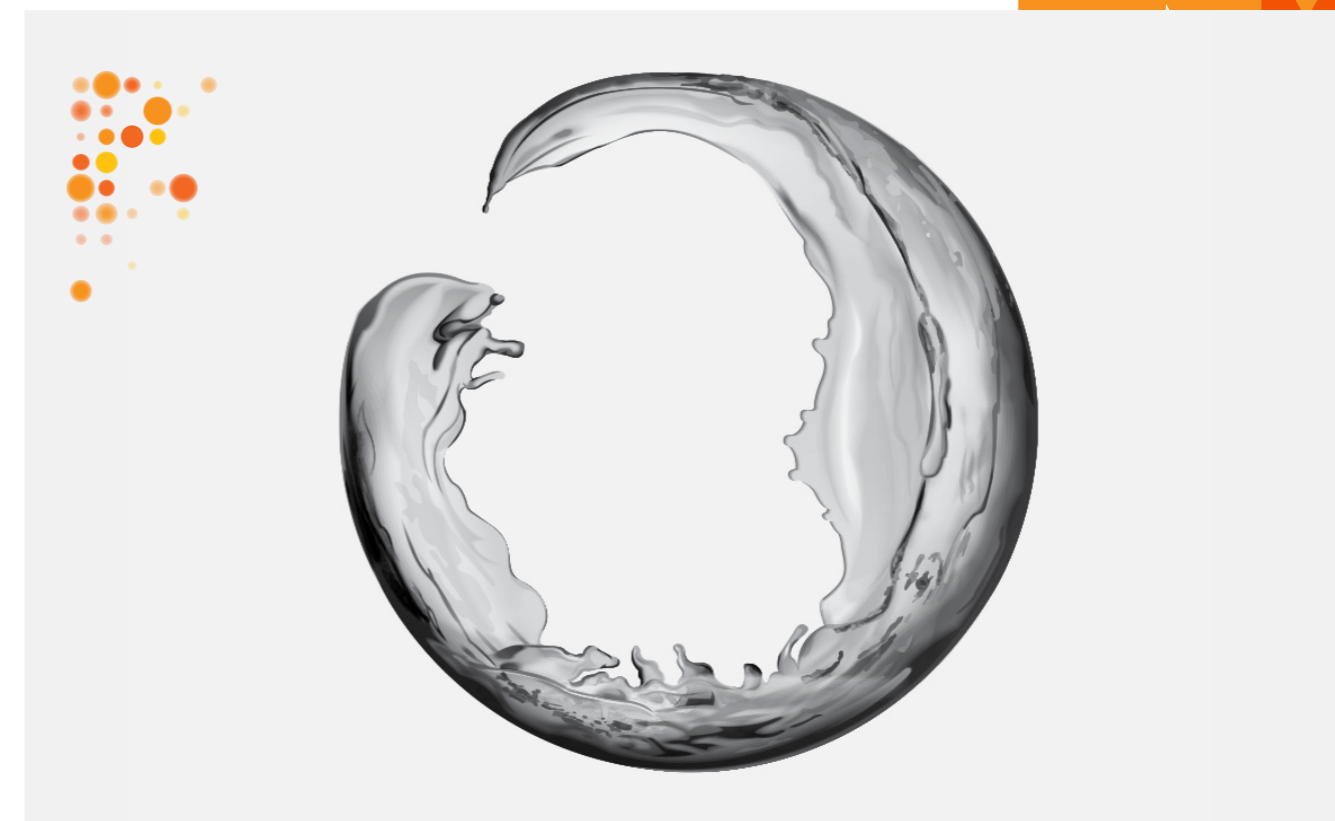
1. Het huidige financieringsmodel

Het huidige financieringsmodel is niet eenvoudig, maar het is nodig om eerst inzicht te krijgen in de huidige financiering alvorens we aanbevelingen kunnen doen voor een nieuw financieringsmodel.

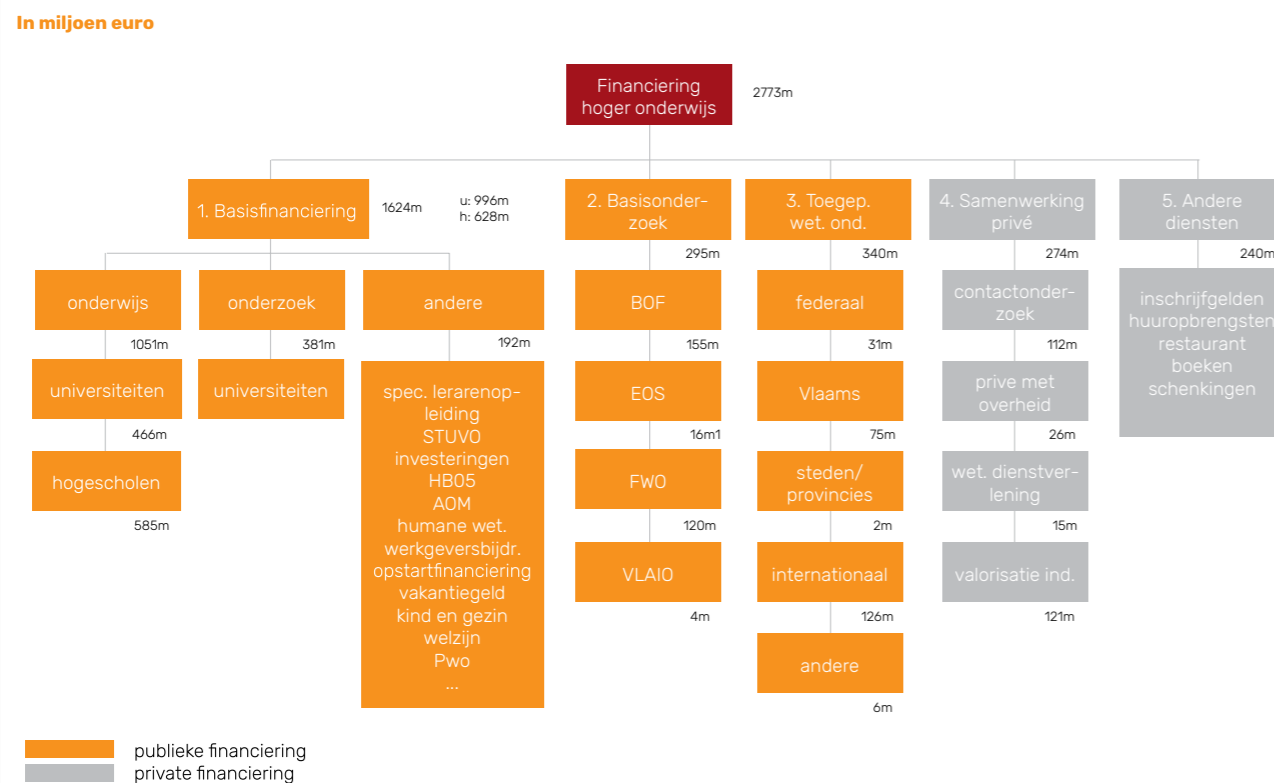
Het probleem is dat een transparant overzicht van de financiering ontbreekt. Het is dus niet duidelijk hoeveel middelen (zowel publiek als privaat) er exact naar het hoger onderwijs gaan. Bijgaande figuur geeft een overzicht op basis van de meest recente verslagen van de regeringscommissarissen die de jaarrekeningen van de instellingen analyseren. Ze bevat dus verouderde cijfers van 2015 en niet alle middelen worden vermeld. Zo valt de financiering van de academische opdrachten van de universitaire ziekenhuizen en van de fiscale incentives voor hoger onderwijsinstellingen (zoals de gedeeltelijke vrijstelling van bedrijfsvoorheffing op de lonen van onderzoekers) buiten de scope van de figuur. Het budget voor de univer-

sitaire opdrachten van de ziekenhuizen bedroeg in 2015 ongeveer 170 miljoen euro.

Daarnaast zijn de middelen die vanuit de onderwijsbegroting komen sinds 2015 gestegen door de jaarlijkse gedeeltelijke indexatie en het klikstelsel. De onderzoeksmiddelen voor de universiteiten zijn de afgelopen jaren ruim gestegen door de uitvoering van het budgettaire groeipad voor innovatie. Zo is in de begroting van 2018 270 miljoen euro voorzien voor het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO). Voor het Bijzondere Onderzoeksfonds (BOF) is er 172 miljoen euro voorzien. Internationale onderwijsmiddelen, zoals de financiering van het Erasmuspro-

Figuur 2. Globaal overzicht van de financiering van het hoger onderwijs (cijfers van 2015)

Bron: Verslag over de financiële toestand en de evolutie van het personeelsbestand van het hoger onderwijs in 2015, college van regeringscommissarissen.

gramma en andere uitwisselingsprogramma's, zijn ook niet opgenomen. De vierde en vijfde stroom, de private inkomsten die de instellingen weten binnen te halen, zijn bovendien de jongste jaren sterk gestegen. Op basis hiervan is het duidelijk dat de totale jaarlijkse financiering vandaag de kaap van drie miljard ruim overschrijdt. Ondanks de gebreken geeft de figuur een goed zicht op de verschillende stromen, de verhouding onderwijs en onderzoek en de verdeling tussen hogescholen en universiteiten.

Financieringsstromen

Voor we dieper ingaan op de verschillende financieringsstromen, is het belangrijk om te weten dat niet alle stromen gelden voor de hogescholen. Hun financiering komt voornamelijk uit het onderwijsdeel van de basisfinanciering. Hierdoor verschilt het budget per student ook tussen hogescholen en universiteiten. Een student aan de hogeschool kost de overheid 5.600 euro per jaar, een student aan de universiteit kost 14.000 euro per jaar. Er wordt van de universiteiten echter ook een ander soort onderwijs verwacht, namelijk academisch onderwijs met een stevig onderzoekdeel.

Er zijn vijf grote financieringsstromen. De eerste geldstroom is de basisfinanciering. Deze kunnen de instellingen autonoom besteden. Het grootste deel van de basisfinanciering bestaat uit een onderwijsluik en een onderzoekluik, telkens met een sokkel en een variabel deel. Er zijn aparte

stromen voor de hogescholen en de universiteiten. Voor de hogescholen is er geen onderzoekluik binnen de basisfinanciering. Voor de universiteiten gebeurt de verdeling tussen onderwijs en onderzoek volgens de verhouding 55/45. De onderwijssoekel is een vast bedrag dat verdeeld wordt op basis van het aantal opgenomen studiepunten in de instelling. Het variabel onderwijsdeel wordt verdeeld op basis van gegenereerde financieringspunten. Deze worden berekend aan de hand van het aantal opgenomen studiepunten, het aantal verworven studiepunten, het aantal diploma's en rekening houdend met het puntengewicht van het studiegebied en de financieringsboni voor beursstudenten, studenten met een functiebeperking en werkstudenten.

De onderzoekssoekel is een vast bedrag dat wordt verdeeld onder de universiteiten op basis van het aantal doctoraten en het aantal publicaties. Het variabel onderzoeksdeel wordt verdeeld op basis van diploma's, publicaties, citaties en doctoraatsstudenten. Naast het onderwijs- en onderzoeksluik van de basisfinanciering is er een veelheid aan gekleurde middelen zoals de sociale toelagen, de investeringsmiddelen, de Brussel-middelen, enzovoort. Dit maakt het geheel bijzonder onoverzichtelijk en getuigt van weinig vertrouwen in de autonomie van de instellingen.

De tweede geldstroom dient voor fundamenteel onderzoek en wordt enkel toegekend aan de universiteiten. Dit onderzoek streeft op zich niet

naar directe toepassingen. De tweede geldstroom is onderverdeeld in verschillende kanalen waarvan het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) en het Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF) de belangrijkste zijn. De Bijzondere Onderzoeksfondsen zijn fondsen die elke universiteit voor vijf jaar krijgt op basis van dezelfde verdeelsleutel als het variabel onderzoeksdeel in de basisfinanciering. Zij kunnen dit vervolgens autonoom verdelen op basis van een intra-universitaire aanpak. Het FWO is een extern verzelfstandigd agentschap dat excellente en beloftevolle onderzoekers en onderzoeksprojecten financiert op basis van interuniversitaire competitie en evaluatie door binnen- en buitenlandse experts.

De derde geldstroom voorziet de middelen voor toegepast wetenschappelijk onderzoek. Onderzoekers gaan samen met of op vraag van bedrijven, overheden of particulieren op zoek naar interessante toepassingen of innovaties. Deze

geldstroom is minder strak afgelijnd. De belangrijkste onderdelen hiervan zijn de Industriële Onderzoeksfondsen (IOF) van de Vlaamse overheid en de Europese middelen. De IOF-middelen worden ter beschikking gesteld van de universiteit en de hogescholen die partner zijn van de associatie waartoe de universiteit behoort. Voor de verdeling tussen associaties wordt er naast doctoraten, publicaties en citaties ook rekening gehouden met industriële contract-inkomsten, inkomsten uit het laatst afgesloten Europese kaderprogramma, octrooien, spin-offs en het wetenschappelijk personeelsbestand.

"Het probleem is dat een transparant overzicht van de financiering ontbreekt."

De vierde geldstroom is de samenwerking met de privésector. Dit kan contractonderzoek zijn waarbij de onderwijsinstelling tegen een financiële tegenprestatie onderzoek uitvoert voor een organisatie of bedrijf. De strategische onderzoekscentra (SOC's) vervullen hier de brugfunctie tussen het fundamenteel en het toegepast onderzoek. Daarnaast is de valorisatie van onderzoeksresultaten een belangrijke bron van inkomsten. Dit is de terbeschikkingstelling van eigendomsrechten op kennis zodat derden deze kennis verder kunnen ontwikkelen tot een product en vervolgens kunnen commercialiseren.

De vijfde pijler zijn de overige opbrengsten van de onderwijsinstellingen. Dit zijn bijvoorbeeld schenkingen, inschrijvingsgelden, huuropbrengsten, opbrengsten van studentenrestaurants en opbrengsten van boeken en cursussen.

Onder elke stroom zitten meerdere deelbudgetten en onder de publieke middelen schuilen telkens verschillende parameters. Het geheel vormt een uitgebreid financieringsmodel dat nood heeft aan een update en vereenvoudiging, in lijn met een aantal behoeften en noden die de Vlaamse maatschappij stelt ten aanzien van het hoger onderwijs en zonder teniet te doen aan de excellentie en competitie die momenteel centraal staat. Het tweede hoofdstuk gaat in op de onderliggende parameters van de publieke stromen en geeft aan waar de focus volgens Voka moet liggen om een toekomstbestendig hoger onderwijs te realiseren. Het derde hoofdstuk beschrijft hoe instellingen aangemoedigd kunnen worden om de private middelen verder te verhogen.

2. Naar een nieuw financieringsmodel

Voor de drie publieke financieringsstromen kan de overheid parameters uitwerken om sturend te werken op het beleid van de instellingen. De efficiëntie en de kwaliteit van het hoger onderwijs kan omhoog door deze parameters te richten naar enkele belangrijke doelstellingen: relevantie van het onderwijsaanbod, studiesucces, innovatieve lesvormen, rationalisatie, internationalisering, levenslang leren en excellent onderzoek.

"Hogescholen die inzetten op opleidingen als industriële wetenschappen en technologie worden benadeeld en ontmoedigd te investeren in deze opleidingen."

1. Stimuleer STEM-opleidingen en bedrijfsgerichte opleidingen

Versillende opleidingen krijgen een verschillende financiering. Dit is het gevolg van puntengewichten die aan de verschillende studiegebieden worden toegekend. Deze puntengewichten zijn historisch berekend op basis van de toenmalige kostprijs van de opleidingen en budgetten van fusionerende instellingen. De gewichten voor universitaire opleidingen dateren van 1971 en de gewichten voor hogeschoolopleidingen zijn tot stand gekomen in 1994. Voor hogescholen varieert dit tussen 1,0 en 1,6 en voor universiteiten is dit 1, 2 of 3. 1 geldt voor humane wetenschappen, 2 voor positieve wetenschappen en 3 voor biomedische wetenschappen. Aan de hogeschool geldt 1,6 voor lerarenopleidingen en opleidingen in de gezondheidszorg, 1,4 voor sociaal-agogische opleidingen, 1,2 voor technologische opleidingen en 1 voor opleidingen in het studiegebied handelswetenschappen en bedrijfskunde. De historische kosten zijn echter niet meer in overeenstemming met de werkelijke kosten. Elke bacheloropleiding, ongeacht het studiegebied, vereist immers intensieve begeleiding en praktijk voor aansluiting op de arbeidsmarkt.

De financiering van de instelling wordt dus bepaald door de opleidingsportefeuille van de instellingen. De hogescholen en universiteiten kunnen het gegenereerde budget autonoom verdelen binnen de eigen instelling en kunnen hierdoor een solidariteitsmechanisme hantieren. Voor de universiteiten, die vaak het volledige spectrum aanbieden, is er geen probleem, maar hogescholen die zich willen specialiseren in studiegebieden met een laag puntengewicht,

doen financieel een slechte zaak. Hogescholen die inzetten op industriële wetenschappen en technologie, toegepaste informatica en informaticamangement of handelswetenschappen en bedrijfskunde worden dus benadeeld en financieel aangemoedigd niet te investeren in deze opleidingen.

"Slechts één student op drie haalt op tijd een diploma."

Er is een enorme nood aan STEM- (science, technology, engineering, mathematics) en bedrijfsgerichte profielen waardoor de huidige puntengewichten aan de hogescholen niet langer houdbaar zijn. Instellingen die willen inzetten op economische of technologische gerichtheid moeten hiervoor net extra gestimuleerd worden. Er moet ernstig nagedacht worden of de puntengewichten hier nog langer de kostprijs dan wel de relevantie van de opleidingen moeten weerspiegelen. Vanuit internationaal perspectief worden technologische opleidingen beter gefinancierd dan humane opleidingen.

Een andere optie is het afschaffen van de puntengewichten zoals voorgesteld wordt in de evaluatie van het financieringsmechanisme. Dit zou een gevoelige vereenvoudiging betekenen. Een aanpassing van de puntengewichten ligt bijzonder gevoelig. Zonder bijkomende middelen leidt elke aanpassing immers tot een verschuiving van middelen van de ene associatie naar de andere. Toch is een aanpassing nodig zodat STEM- en bedrijfsgerichte opleidingen niet langer ondergefinancierd worden. Een aanpassing van de puntengewichten werd al vooropgesteld in het vorige regeerakkoord. Ook het huidige regeerakkoord voorziet een grondige evaluatie van de studiegewichten, maar tot op heden blijven de puntengewichten onveranderd. Dit moet zo snel mogelijk worden aangepast.

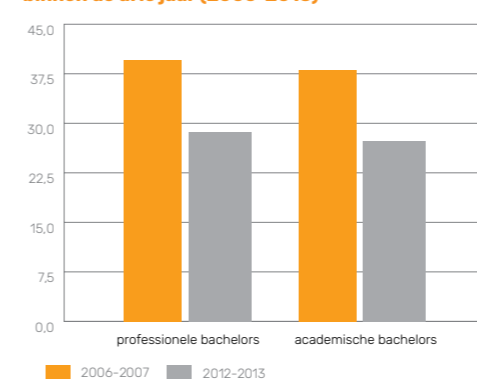
2. Verhoog het studiesucces van de studenten

Vlaamse jongeren verliezen te veel tijd doorheen het studietraject. In het leerplichtonderwijs is Vlaanderen met 27% zittenblijvers internationaal koploper. In het hoger onderwijs wordt de studieduur steeds langer door een doorgeslagen flexibilisering en een inadequate studie-oriëntering. Slechts één student op drie haalt op tijd een diploma, wat een enorme kost betekent voor de ouders, de overheid en de instellingen en een tijdsverlies voor de student. De parameters van het financieringsmodel moeten hieraan helpen remediëren.

Figuur 4. Vlaamse jongeren verliezen te veel tijd doorheen het studietraject

Percentage studenten dat bachelordiploma behaalt binnen de drie jaar (2006-2013)

Bron: Cijfers Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen

In het huidige model worden de eerste 60 studiepunten gefinancierd volgens inputfinanciering. Instellingen krijgen dus middelen voor de studiepunten die studenten opnemen en niet voor de studiepunten die ze verwerven. De outputfinanciering voor verworven studiepunten start pas vanaf het 61ste studiepunt. Dit zorgt

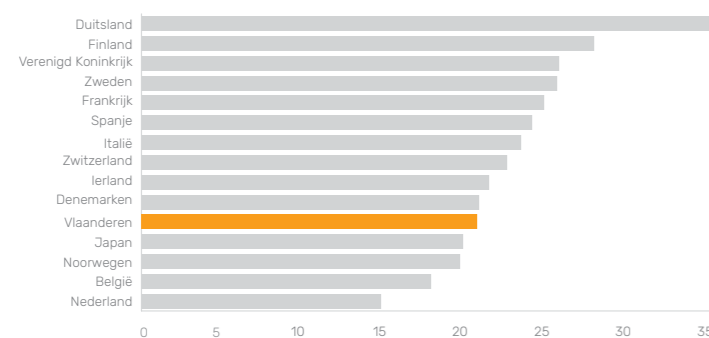
"Een student die slaagt, is financieel pas interessant vanaf het tweede jaar."

ervoor dat instellingen het eerste jaar beloond worden om veel studenten aan te trekken en onvoldoende stimuli krijgen om studenten intensief te begeleiden naar studiesucces en ze, indien nodig, sneller te heroriënteren. Een student die slaagt, is financieel pas interessant vanaf het tweede jaar.

Bij de opmaak van het financieringsmodel is gekozen voor een gedeeltelijke inputfinanciering. Dit was vanuit de vrees dat bij een pure outputfinanciering instellingen enerzijds te soepel zouden zijn in het evalueren waardoor de kwaliteit van diploma's zou achteruitgaan en anderzijds te streng zouden zijn bij de instroom van leerlingen waardoor het democratisch gehalte van het hoger onderwijs zou afnemen. Toch kan de inputfinanciering beperkt worden. De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) en het interne kwaliteitszorgbeleid garanderen immers de kwaliteit van de diploma's. De open democratische toegang voor het

Figuur 3. België hinkt achterop op het vlak van STEM-diploma's

Internationale positionering van Vlaanderen inzake het aandeel diploma's wiskunde, wetenschappen en technologie in het hoger onderwijs t.o.v. alle diploma's hoger onderwijs (2014)

Bron: Vlaams Indicatorenboek 2017, interuniversitair Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM).

hoger onderwijs moet uiteraard gevrijwaard blijven, maar via een ruimere outputfinanciering zullen instellingen studenten nog intensiever begeleiden naar studiesucces. Hierdoor zullen net meer studenten een succesvol studietraject doorlopen. Om instellingen financieel niet te sanctioneren bij een beperking van de inputfinanciering zal het bedrag per verworven studiepunten uiteraard moeten stijgen. Bovendien is een correctie naar sociaaleconomische status van de studenten nodig om ervoor te zorgen dat studierichtingen met lagere slaagpercentages niet benadeeld worden.

Er zijn nog verschillende mechanismen die het studierendement moeten bewaken, bijvoorbeeld het leerkrediet en de studievoortgangsbewakingsmaatregelen die instellingen kunnen nemen. Deze mechanismen staan los van elkaar en zorgen hierdoor voor een mismatch. Zo kan iemand zonder leerkrediet zitten en toch niet tegen de grens van de studievoortgangsbewaking lopen of omgekeerd. Het leerkrediet, dat sterk gelinkt is aan het financieringsmodel,

“Voor de excellente professionele bachelorstudenten moet een snellere doorstroming naar de universitaire masteropleidingen mogelijk zijn.”

werkt niet naar behoren want het duurt heel lang voor een student effectief in de problemen komt waardoor er veel studietijd verloren is gegaan. Om dit op te lossen moet het leerkrediet aangepast worden door bijvoorbeeld het startkrediet te verminderen.

Hoe werkt het leerkrediet? Om de verantwoordelijkheid van de studenten voor hun studievoortgang in het hoger onderwijs uit te drukken, krijgt elke student een individueel leerkrediet. Alleen studenten met een positief leerkrediet zijn financierbaar, studenten met een negatief leerkrediet niet. De instelling beslist over de inschrijving van deze laatste groep studenten. Bij de start in het hoger onderwijs krijgt elke student een leerkrediet van 140 studiepunten. Het aantal opgenomen studiepunten bij de inschrijving in een bachelor- of masteropleiding in een academiejaar wordt afgetrokken van dit leerkrediet.

De verworven studiepunten worden aan het leerkrediet toegevoegd. De eerste 60 verwor-

ven studiepunten worden daarbij dubbel geteld. Op die manier wordt succes bij de start van het traject in het hoger onderwijs extra gestimuleerd en beloond en kan de student, ook na enige mislukking, zijn leerkrediet toch weer naar een veilige hoogte brengen. Bij het behalen van een masterdiploma wordt het initiële leerkrediet van 140 studiepunten afgetrokken van het resterende leerkrediet. Op die manier wordt uitgedrukt dat de publieke bekostiging van hoger onderwijs voor deze student in principe beëindigd is.

Om aan elke afgestudeerde toch nog de mogelijkheid te geven om later terug te keren naar het hoger onderwijs voor een verdere opleiding of voor bijscholing en herscholing, wordt het leerkrediet eenmalig heropgebouwd: tot een maximum van 60 studiepunten worden jaarlijks 10 studiepunten toegevoegd.

Hoe werken studievoortgangsbewakingsmaatregelen? Studievoortgangsbewaking heeft betrekking op alle maatregelen die een instelling kan nemen om het studietraject te controleren en op te volgen. Studenten die na een jaar studeren minder dan 60% behalen, krijgen via studievoortgangsbewaking voorwaarden opgelegd waaraan ze het volgende academiejaar moeten voldoen om het jaar daarop nog te mogen verder studeren. Het studierendement is de verhouding tussen het aantal opgenomen studiepunten en het aantal geslaagde studiepunten. De voorwaarden zijn afhankelijk van instelling tot instelling. De KU Leuven introduceerde recent de regel dat wie minder dan 30%

Figuur 5. Universiteiten die zich toespitsen op een bepaald studiegebied scoren beter

studierendement behaalt in het eerste jaar, zich niet opnieuw kan inschrijven voor dezelfde richting in het volgende academiejaar.

Verder zijn er de oriëntatieproef Columbus die leerlingen in het secundair onderwijs helpt bij het maken van hun studiekeuze en de verplichte maar niet bindende toelatingsproeven per opleiding die de student informeert of hij over de juiste capaciteiten beschikt. Momenteel worden deze toelatingsproeven enkel georganiseerd bij de lerarenopleidingen en de ingenieurswetenschappen. Voka pleit voor een uitbreiding naar alle opleidingen op termijn.

Ten slotte kan er gekeken worden naar het optimaliseren van zalmtrajecten, waarbij leerlingen starten aan de hogeschool en eindigen aan de universiteit. Dit moet zeker verder gepromoot en versterkt worden, maar de studieduur loopt hier vaak erg op door de uitgebreide schakeljaaren. Voor de excellente professionele bachelorstudenten zou een snellere doorstroming naar de universitaire masteropleidingen mogelijk moeten zijn.

3. Rationaliseer het studieaanbod en het hoger onderwijslandschap

De rationalisatie van het hoger onderwijs heeft al een lange weg afgelegd. Het hogescholendecreet van 1994 zorgde voor een sterke vermindering van het aantal hogescholen in Vlaanderen: van 165 naar 17 in 2018. Toch kan de vraag gesteld

“Op termijn moeten er voor alle opleidingen toelatingsproeven komen.”

worden of nu het optimale aantal instellingen is bereikt, namelijk 5 universiteiten en 17 hogescholen. Hogeschool Vives, UCLL en Thomas More vormen bijvoorbeeld officieel zes hogescholen. Ze bestaan telkens uit twee aparte vzw's, omdat dit een voordeligere financiering oplevert.

Wat wel duidelijk is, is dat er binnen de instellingen nog veel opleidingen zijn met een laag aantal studenten die niet leefbaar zijn zonder subsidiëring vanuit andere opleidingen. Dit vermindert de effectiviteit van het hoger onderwijssysteem. Studenten kunnen kiezen uit maar liefst 550 verschillende bacheloropleidingen. Er is bovendien weinig sprake van speerpunten of focus in het onderwijsaanbod. De meeste universiteiten bijvoorbeeld bieden bijna alle opleidingen aan. De concurrentie speelt zich echter meer en meer af op internationaal niveau. In de internationale rankings scoren verschillende instellingen zeer goed, maar geen enkel volledig studiegebied hoort bij de absolute top. Dit kan gedeeltelijk liggen aan een gebrek aan focus. Het financieringsmodel zou instellingen kunnen belonen die inzetten op speerpunten.

Rationalisatie wordt op veel manieren gestimuleerd, maar er is momenteel geen directe impact meer van het financieringsmodel op de organisatie van het opleidingsaanbod. Er zijn geen rationalisatienormen, geen boni voor het stopzetten van opleidingen of samenvoegen van opleidingen of studiegebieden van twee hogeronderwijsinstellingen en weinig indirecte stimuli voor rationalisatie, behalve het feit dat opgenomen studiepunten van nieuwe opleidingen maar geleidelijk financiering genereren.

Het oorspronkelijke financieringsdecreet van 2008 had wel veel aandacht voor rationalisatie, maar deze maatregelen werden gaandeweg geschrapt, onder andere door besparingen. Het huidige model zorgt net voor het omgekeerde effect. Elke instelling tracht het aandeel in het globale budget te maximaliseren

"Het oorspronkelijke financieringsdecreet van 2008 had wel veel aandacht voor rationalisatie, maar deze maatregelen werden gaandeweg geschrapt."

door meer studenten aan te trekken, wat een stimulans is voor het aanbieden van nieuwe opleidingen en nieuwe afstudeerrichtingen. De ministeriële Commissie-Soete onderzocht reeds in 2007 in opdracht van Frank Vandenbroucke, toenmalig minister van Werk, Onderwijs en Vorming, welke maatregelen mogelijk waren ter rationalisatie en optimalisatie van het opleidingsaanbod. De commissie stelde

voor om bacheloropleidingen stop te zetten waar minder dan 115 studenten zitten, verspreid over de drie jaren. Er waren uiteraard wel uitzonderingsmogelijkheden voorzien voor bijvoorbeeld knelpuntberoepen of voor unieke opleidingen die nergens anders in Vlaanderen worden aangeboden. Voor masteropleidingen werd een norm van 20 studenten voorgesteld. Deze ideeën werden nooit doorgevoerd, maar moeten bij een herziening van het financieringsmodel opnieuw op tafel gelegd worden.

Ten slotte kunnen ook samenwerkingsvormen een grotere rol spelen in de rationalisatie van het hoger onderwijs. Associaties doen dit vandaag al door een aantal processen te optimaliseren zoals elektronische leerplatformen, gezamenlijke abonnementen op databanken, samenwerking rond studentenvoorzieningen, enzovoort. Dit is echter zeer beperkt. De associaties, waaraan telkens één universiteit en meerdere hogescholen verbonden zijn, zouden een geschikt instrument kunnen zijn om een verregaande rationalisatie van het onderwijsaanbod mogelijk te maken waardoor instellingen kunnen specialiseren in datgene waar ze echt goed in zijn. Ze moet dan wel minder zuilgebonden zijn dan vandaag. Zo kan er ook ruimte vrijkomen om in te zetten op innovatieve en toekomstgerichte opleidingen.

4. Stimuleer innovatieve lesvormen

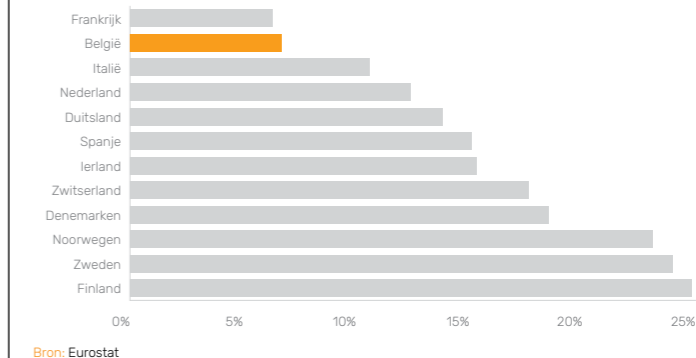
Het huidige financieringsmodel voorziet bijna geen incentives voor innovatieve leervormen. Instellingen die inzetten op intensieve methodes zoals afstandsonderwijs, digitalisering of duaal leren worden hiervoor dus niet beloond. Enkel voor werkstudenten, waar de instellingen verplicht zijn een aangepast curriculum op maat te voorzien, worden er boni toegekend. De meest rendabele lesvorm blijft op die manier een hoorcollege in een zo groot mogelijke aula. Veel instellingen, waaronder vooral de hogescholen, gebruiken het rendement via les in een auditorium om in andere lessen zeer innovatief en in kleine groepen te kunnen werken. Dit kan nog versterkt worden door intensieve leervormen te belonen via het financieringsmodel. Er moet onderzocht worden of dit op een transparante manier kan zonder veel bijkomend administratief werk.

Drie voorbeelden van innovatieve leervormen:

1) Blended learning zal in de toekomst zeker aan belang winnen. Het is een combinatie van face-to-face-onderwijs met open, flexibele, afstandsonderwijs en elektronische vormen van leren. Deze manier van lesgeven vraagt een investering gezien het ontwikkelen en actualiseren van materiaal en het opleiden van de docent om hiermee om te gaan.

Figuur 6. België telt weinig 30-plussers in het hoger onderwijs

Aantal 30-plussers ingeschreven in hoger onderwijs

2) Duaal leren in het secundair onderwijs is een van de belangrijkste verwezenlijkingen van de huidige Vlaamse regering. Het nieuwe stelsel moet voor een opwaardering zorgen van de technische richtingen en leerlingen beter voorbereiden op de arbeidsmarkt én het hoger onderwijs. De volgende stap is om het duaal leren verder uit te rollen in andere onderwijsniveaus zoals het hoger onderwijs. Het huidige aanbod van werkplekleren in het hoger onderwijs is internationaal vergeleken zeer beperkt.

3) Via micromasters kan je online een deel van een masterprogramma volgen zonder ingeschreven te zijn aan die specifieke universiteit. Deze nieuwe manier van scholing sluit aan bij de behoeften van studenten en professionals die zich op een flexibele manier willen specialiseren bij topuniversiteiten.

5. Maak van hogescholen en universiteiten de spilfiguur van levenslang leren

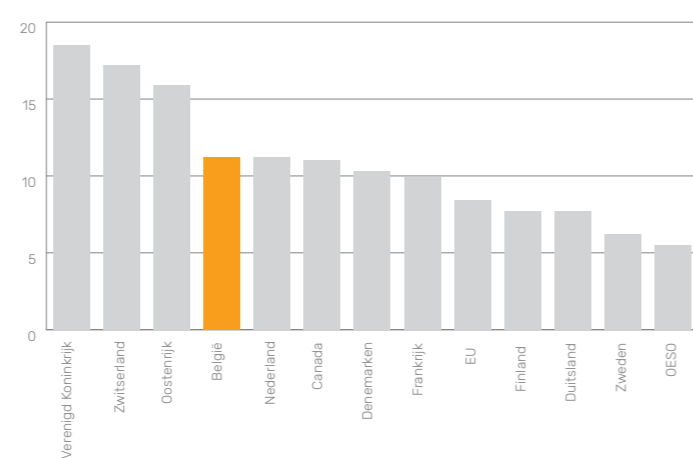
Vlaanderen scoort ondermaats op vlak van levenslang leren. Ondanks bovengemiddelde investeringen van onze overnemingen, nam in 2017 slechts 7,9% van de 25-64-jarige bevolking deel aan bijkomende opleidingen. Het EU-gemiddelde is 10,9%. De toestand is nog slechter voor 55-plussers en laaggeschoolden.

Het financieringsmodel geeft een hoger gewicht aan werkstudenten. Uit de evaluatie van de werkmiddelen blijkt dat deze financieringsbonus ervoor zorgde dat enkele instellingen hun beleid toespitsen op werkstudenten. Dit kan zeker nog verder versterkt worden door het gewicht verder te verhogen. De focus moet dan voornamelijk liggen op professionelen die in de loop van hun carrière bijscholing willen en niet op studieprogramma's die vooral de combinatie met een studentenjob mogelijk willen maken.

Voor het post-initieel onderwijs is geen overheidsfinanciering voorzien. De instellingen kunnen hier immers hogere en zelfs kostendekkende inschrijvingsgelden vragen. Enkel de bana-ba's (bachelor na bachelor) zijn voor de helft gefinancierd. Toch blijft het post-initieel aanbod redelijk beperkt en is er weinig keuze voor flexibele en korte trajecten voor werknemers die zich willen om- of bijscholen. Het financieringsmodel zou bijvoorbeeld in de toekenning van de basisfinanciering rekening kunnen houden met het percentage post-initieel aanbod en instellingen belonen die hier sterk op inzetten. Dit is een absolute prioriteit voor het bedrijfsleven. Het moet veel verder gaan dan de huidige post-graduat die zeer intensief zijn en vooral dienen om bijkomende competenties te verwerven aan de start van de professionele carrière. Er is immers een enorme groep oudere werknemers van wie de competenties moeten geactualiseerd worden door de veranderende technologie. De nood hiervoor zal alleen maar toenemen.

Figuur 7. Aandeel internationale studenten in België in het hoger onderwijs

Bron: OECD, education at a glance 2017

"In een geografisch klein land met een open economie moet de ambitie zijn dat iedereen in het hoger onderwijs een buitenlandse ervaring opdoet."

McKinsey berekende dat 42% van de jobs zal worden gereorganiseerd ten gevolge van de digitalisering. Hoewel er een netto-toename van het aantal jobs wordt verwacht, zal de digitalisering ook zorgen voor het verdwijnen van 18% van de jobs. De kennis en vaardigheden van de werkpopulatie zullen dus drastisch moeten

veranderen. De hogeronderwijsinstellingen beschikken over de juiste expertise om dit te realiseren, maar worden op dit moment financieel onvoldoende gestimuleerd om een uitgebreid en toegankelijk aanbod te voorzien.

6. Internationaliseer het hoger onderwijs

België scoort niet slecht op gebied van internationalisering. Het aandeel internationale studenten in het hoger onderwijs is redelijk hoog in internationaal opzicht. Toch is er nog veel groeimarge. In een geografisch klein land met een open economie moet de ambitie zijn dat iedereen in het hoger onderwijs een buitenlandse ervaring opdoet. Dit geldt niet enkel voor studenten, maar ook voor de docenten en professoren.

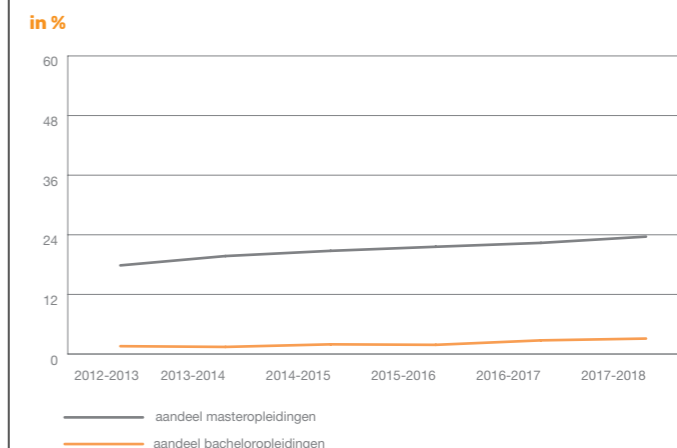
De Vlaamse Onderwijsraad vroeg daarom vorig jaar aan de Vlaamse regering om werk te maken van een internationaliseringsstrategie. Nederlands onderzoek van het Centraal Planbureau berekende dat de economische meerwaarde van buitenlandse studenten zeer groot is. Het zou een jaarlijks positief effect op de overheidsfinanciën hebben van ongeveer 740 miljoen euro.

Het huidige financieringsmodel bevat geen parameters om internationalisering te stimuleren. Meer zelfs, niet alle internationale studenten zijn financierbaar. Studenten van buiten de Europese Economische Ruimte worden maar tot maximum twee procent van het totaal aantal studenten gefinancierd. Het is niet duidelijk of dit voor instellingen een grote belemmering vormt. Daarnaast zou het financieringsmodel een zwaardere wegingsfactor kunnen geven aan mobiele studenten. Hiermee worden instellingen die een goed beleid voeren rond internationalisering beloond. Dit idee wordt ook geopperd in het actieplan Brains on the move van 2013. In het kader van dit actieplan wordt aan instellingen gevraagd te streven naar een mobiliteit van 33% tegen 2020. De uitgereikte mobiele diploma's moeten meer dan 33% zijn van het totaal aantal uitgereikte diploma's. Een diploma is mobiel als er minstens 10 studiepunten verworven werden via mobiliteit. Hiermee ligt de Vlaamse doelstelling hoger dan de Europese, namelijk 20% van de studenten mobiel tegen 2020. Om deze doelstellingen te behalen, zullen sterkere incentives in het financieringsmodel zeker bijdragen. De gegevens over mobiele diploma's worden geregistreerd in de databank hogeronderwijs van de Vlaamse overheid en kunnen dus gebruikt worden in het financieringsmodel.

Ook buiten het financieringsmechanisme zijn er nog heel wat aanpassingen nodig om internationalisering te bevorderen. De grootste belemmering is de strenge taalregeling in het hoger onderwijs. Om voldoende buitenlandse studenten te kunnen aantrekken, moet er een voldoende groot anderstalig aanbod zijn. De huidige regelgeving belemmert dit. Hogescholen en universiteiten mogen maar 6% van de bacheloropleidingen en 35% van de masteropleidingen in een andere taal aanbieden. Bovendien moet op elk moment een Nederlandstalig equivalent bestaan in Vlaanderen, tenzij hiervoor een vrijstelling wordt verleend.

Docenten die in een andere taal lesgeven moeten het Nederlands beheersen op het zogenaamde Europese niveau ERK B2. Deze taalvoorwaarde werd ingevoerd vanuit de zorg dat deze personen volwaardig kunnen participeren aan het academisch leven van de Vlaamse hogeronderwijs-

Figuur 8. Aandeel anderstalige bachelor- en masteropleidingen

Bron: taalverslag academiejaar 2015-2016

instelling. Dit is echter een onnodige belemmering die internationaal toptalent mogelijk afschrikt. Het is niet nodig om bovenop de eisen die voor gewone inburgeraars gelden, nog bijkomende eisen op te leggen. Door de starre taalregeling worden te weinig buitenlandse studenten en docenten aangetrokken. De Vlaamse adviesraad voor Innoveren & Ondernemen (VARIO) vroeg in een advies van 2017 om de taalregeling en taalvereiste te versoepelen. De instellingen verdienen hier meer autonomie.

7. Excellente onderzoekfinanciering

De onderzoekfinanciering aan de universiteiten ligt regelmatig onder vuur. Er zijn dan ook een aantal nadelen verbonden aan het huidige financieringsmodel. In de eerste plaats is er een veelheid aan financieringskanalen voor onderzoekfinanciering voor de Vlaamse kennisinstellingen. Er is een objectieve en onafhankelijke benchmarkanalyse nodig met het buitenland die nagaat in welke mate Vlaamse instellingen qua overheidsfinanciering voor onderzoek effectief zouden achterlopen.

Daarnaast heeft het financieringsmodel soms perverse effecten. Het loont financieel voor universiteiten om zoveel mogelijk doctoraatsstudenten in een opleidingstraject aan te werven en om zoveel mogelijk te publiceren. Dit komt omdat de sleutel waarmee zowel het onderzoeksluik van de basisfinanciering als de Bijzondere Onderzoekfondsen (BOF) verdeeld wordt tussen de instellingen gebaseerd is op het aantal doctoraten, publicaties en citaties. Bovendien wordt deze sleutel door sommige instellingen doorgetrokken om de middelen binnen de eigen instelling te verdelen. Hoewel deze aantallen eenvoudige en objectieve parameters zijn, kan de vraag

gesteld worden tot welke mate ze kwalitatieve output blijven garanderen.

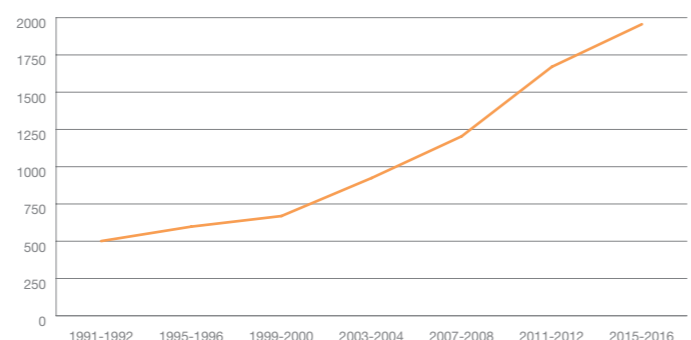
Wat de doctoraten betreft, is het aantal de afgelopen tien jaar verdubbeld. Het lijkt onwaarschijnlijk dat een dergelijke groei aan doctoraten in de toekomst wenselijk blijft. Op een gegeven moment komt het excellentiecriteria hoe dan ook onder druk.

Bovendien komt de overgrote meerderheid, meer dan 80%, van de doctoraatsstudenten nadien op de private arbeidsmarkt terecht. Vandaag is er al een moeilijke doorstroom van doctoraatshouders naar de arbeidsmarkt. Dit is toe te schrijven aan verschillende factoren zoals verkeerde verwachtingen bij doctoraatsstudenten, de vaak onterechte perceptie van overkwalificatie die vooral bij kmo's leeft, de relevantie van de onderzoekspecialisatie, het gebrek aan bedrijfsrelevante ervaring, enzovoort. Initiatieven die deze kloof trachten te dichten, zoals de doctoral schools en de Baekeland-mandaten zijn daarom zeker nodig. Een andere belemmerende factor voor een vlotte doorstroom is de aantrekkelijke verloning van Vlaamse doctorandi en beginnende postdocs aan de universiteiten. Ook in internationaal verband is de verloning van Vlaamse doctorandi bij de hoogste. Dit levert vaak frustraties op bij zowel de doctorandi als de toekomstige werkgevers. De verloning van doctoraatsstudenten, bursalen en gelijkaardige statuten moet daarom in lijn worden gebracht met de gangbare verloning in private sector.

"De verloning van doctoraatsstudenten moet in lijn worden gebracht met de gangbare verloning in de private sector."

Een ander nadeel van het steeds toenemende aantal onderzoekers is het lage slaagpercentage van onderzoeksaanvragen in alle financieringskanalen, waardoor enorm veel tijd en geld wordt verspild aan het schrijven van onderzoeksvorstellen. Onderzoekers worden door de instellingen sterk aangemoedigd om bijkomende externe middelen te solliciteren. Bijgevolg worden – vaak zelfs identieke – voorstellen parallel via meerdere financieringskanalen ingediend. Dit is een zelfversterkend effect en het leidt tot een explosie van het aantal aanvragen per kanaal, dat automatisch resulteert in lage slaagkansen.

Figuur 9. Evolutie van het aantal behaalde doctoraten

Bron: Vlaams Indicatorenboek 2017, interuniversitair Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM)

Het is daarom nodig om na te gaan of er met andere of aangepaste parameters, die ook de maatschappelijke impact en de relevantie van het onderzoek in rekening brengen, gewerkt kan worden om de onderzoeksmiddelen te verdelen over de instellingen. Hierbij mag excellentie en competitie niet uit het oog verloren worden.

De recente hervormingen bij het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO)(het op elkaar afstemmen van deadlines van oproepen en het beperken van het maximaal aantal indieningen van een zelfde aanvraag) zullen alvast een positief effect hebben op de slaagpercentages. Zeker in combinatie met de recente aanzienlijke structurele budgetverhogingen voor zowel BOF als FWO. Vlaanderen zet dus zeer sterk in op fundamenteel wetenschappelijk onderzoek. Bijkomende middelen voor het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek moeten dan ook prioritair besteed worden aan het strategisch basisonderzoek (SBO). Dit is vernieuwend onderzoek dat in geval van wetenschappelijk succes een vooruitzicht biedt voor latere economische of maatschappelijke toepassingen. Het werd in 2016 ondergebracht binnen het FWO aangezien de aanvragers academische onderzoekers zijn. Door zulke bijkomende middelen kan ook het slaagpercentage bij het strategisch basisonderzoek stijgen. Tegelijkertijd moet er blijvend op toegezien worden dat de aard van het strategisch basisonderzoek bewaard blijft en dat de toepassingsfinaliteit, samen met de kwaliteit van het onderzoek, primeert bij de evaluatie van aanvraagdossiers.

Mochten in de nabije toekomst nieuwe middeleninjecties in het fundamenteel onderzoek overwogen worden, dan zullen die gelinkt

"Bijkomende middelen voor het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek moeten prioritair besteed worden aan het strategisch basisonderzoek."

moeten worden aan een grondige discussie over de introductie van een zekere onderzoekspecialisatie binnen elk van de instellingen. Door kennis, expertise en middelen te bundelen over de instellingsgrenzen heen kan zo de kwaliteit, excellentie en impact van het Vlaamse vrij wetenschappelijk onderzoek een enorme boost krijgen.

Wat het toegepast wetenschappelijk onderzoek betreft, is het Industriële Onderzoeksfonds (IOF) een mogelijke financieringsbron. Het IOF slaat een brug tussen strategisch basisonderzoek, technologische innovatie en industriële samenwerking. Daarnaast vormt ook het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek (PWO) aan de hogescholen een belangrijke schakel in de innovatieketen waarop verder moet ingezet worden. Het praktijkgericht onderzoek creëert oplossingen voor probleemstellingen in het werkveld en zorgt bijgevolg voor een directe return-on-investment voor het bedrijfsleven.

Verder zijn er de TETRA-middelen die toelaten technologie te transfereren via gezamenlijke projecten tussen hogescholen en universiteiten naar ondernemingen en social profit organisaties. Dit is een hefboom die de samenwerking tussen universiteiten en hogescholen langsheen de innovatieketen stimuleert. In budgettaire termen stelt het toegepast onderzoek niet veel voor ten opzichte van het fundamenteel onderzoek. Indien de Vlaamse regering in het kader van het groeipad richting de 1%-norm voor O&O bijkomende onderzoeksmiddelen voorziet voor het hoger onderwijs, dan moeten die prioritair aangewend worden ter versterking van het toegepast onderzoek.

- Evaluatie van een aantal aspecten van het financieringsmechanisme in het hoger onderwijs, 2015, departement onderwijs en vorming
- Regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2014-2019
- Regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2009-2014
- Linda DE KOCK en Noël VERCRUYSE. De financiering van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Documentatieblad Federale Overheidsdienst Financiën, 69e jaargang, nr. 4, 2009.
- Het Vlaamse hogeronderwijsregister: www.hogeronderwijsregister.be
- Optimalisatie en rationalisatie van het hoger onderwijslandschap en -aanbod, Rapport van de Ministeriële Commissie-Soeta, 2008
- McKinsey&Company. Digitally-enabled automation and artificial intelligence: Shaping the future of work in Europe's digital front-runners, October 2017
- Advies over een internationaliseringsstrategie voor het Vlaamse hoger onderwijs, Vlaamse Onderwijsraad, 2017
- Centraal Planbureau. De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs, 2012
- Codex Hoger Onderwijs
- Brains on the move - Actieplan mobiliteit 2013
- Taakverslag Academiejaar 2015-2016, departement onderwijs & vorming
- Internationaal toptalent aantrekken en verankeren, advies Vlaamse Adviesraad voor Innoveren & Ondernemen (VARIO), 2017
- Doorstroom van doctoraatshouders naar de arbeidsmarkt, advies van de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI), 2015

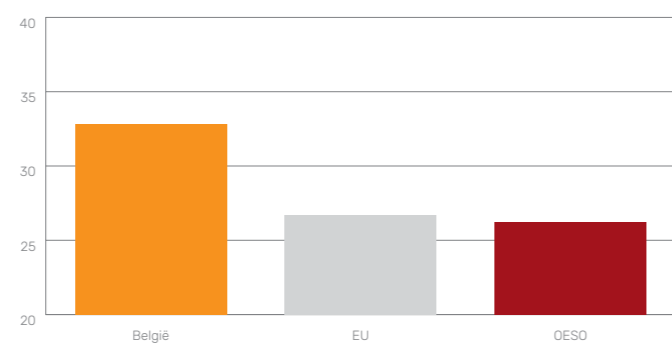
3. Een betaalbaar model

Volgens cijfers van de OESO komt 12 procent van de financiering van het hoger onderwijs uit private bron. Dat cijfer moet omhoog. En de Vlaamse onderwijsinstellingen moeten zich meer meten met het internationale niveau.

Dit hoofdstuk gaat over de vierde en vijfde financieringsstroom: de private financiering. De verschillende vormen van overheidsfinanciering werden in het vorige hoofdstuk besproken. Het grote deel hiervan is geen gesloten enveloppe, maar een halfopen enveloppe met een kliksysteem, waardoor het budget jaarlijks met maximum twee procent toeneemt als de studentenaantallen stijgen. Hierdoor volgt het onderwijsbudget de evolutie in studentenaantallen. De groei van de studentenaantallen wordt echter niet volledig doorgerekend door het maximum van twee procent, en verschillende jaren werd de klik zelfs niet toegekend wegens besparingen. Toch is dit kliksysteem uniek in Europa waar doorgaans gesloten enveloppes gelden. Daarnaast wordt het grootste deel van de overheidsmid-

Figuur 10. Overheidsuitgaven per student als percentage van het bbp per capita

Bron: Wereldbank: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TERT.PC.ZS>

delen ook gedeeltelijk geïndexeerd. De budgetten van de onderzoeksmiddelen zijn de jongste jaren fors gestegen.

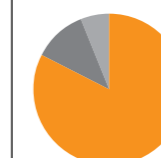
Een hervorming van de parameters in de publieke financiering ligt gevoelig bij de instellingen, omdat in een gelijk budget onvermijdelijk een interne herverdeling gebeurt tussen de instellingen. De hogescholen en universiteiten vragen daarom in de eerste plaats bijkomende publieke middelen. De Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), het overlegorgaan van de Vlaamse universiteiten, bestelde recent een studie die aantoont dat overheidsgeld een goede investering is wegens de terugverdieneffecten. Elke euro die geïnvesteerd wordt in universiteiten levert volgens de studie zes euro op voor de Vlaamse economie. Volgens onderzoek van het HIVA ontvangen de Belgische overheden voor elke 100 euro die ze investeren op termijn 103,90 euro terug. Bovendien blijkt uit de verschillende OESO-rapporten dat niet het basis- of hoger onderwijs, maar wel het secundair onderwijs overgefinancierd is in internationaal opzicht. Toch scoort Vlaanderen ook wat het hoger onderwijs betreft zeer hoog op vlak van overheidsuitgaven per student.

De overheid heeft de verantwoordelijkheid om de instellingen voldoende te ondersteunen om kwalitatief onderwijs en onderzoek te realiseren en zoveel mogelijk jongeren met de nodige competenties een diploma te laten behalen. Daartegenover staat dat de publieke middelen

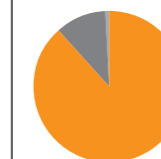
“Een hervorming van de parameters in de publieke financiering ligt gevoelig.”

zeer schaars zijn en zo efficiënt mogelijk ingezet moeten worden. Ook in het hoger onderwijs kan er meer gedaan worden met minder overheidsgeld. Er kunnen nog efficiëntiewinsten geboekt worden door bijvoorbeeld beter samen te werken, studenten sneller te oriënteren en meer te rationaliseren. Daarnaast moet het private aandeel in de financiering verder omhoog. Volgens cijfers van de OESO komt 12 procent van de financiering van het hoger onderwijs uit private bron. Nederland scoort met 30 procent een pak hoger, maar dit is grotendeels te wijten aan de hogere inschrijvingsgelden. Zweden zit met 11 procent op een vergelijkbaar aandeel terwijl hier nul euro uit de inkomsten van inschrijvingsgelden komt. Hoewel Vlaanderen

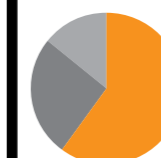
Figuur 11. Financieringsbronnen hoger onderwijs, internationale vergelijking

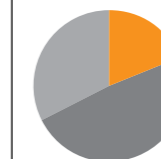
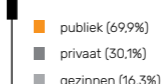
België

Zweden

Nederland

Vereinigd Koninkrijk

qua private inbreng nog relatief laag scoort in internationaal perspectief, is dit de laatste jaren serieus aan het stijgen. Wat de private inbreng in de onderzoeks- en ontwikkelingsuitgaven van het hoger onderwijs betreft, scoort Vlaanderen wel bij de top. Ondanks de goede cijfers is er zeker nog groeimarge voor de vierde en vijfde stroom. Bovendien bestaan er grote verschillen tussen de instellingen.

Samenwerking bedrijfsleven

De vierde geldstroom gaat over de samenwerking met het bedrijfsleven. De instellingen en bedrijven moeten de ingeslagen weg verder bewandelen. KU Leuven is een goed voorbeeld met het succesvolle KU Leuven Research & Development (LRD). LRD is de technologie-transferdienst van de universiteit die al sinds 1972 bestaat. LRD bevordert en verhoogt de economische en maatschappelijke impact van het onderzoek door het laten doorstromen van de onderzoeksresultaten in de vorm van nieuwe kennis, technologische vindingen en toepassingen. Mede hierdoor scoort KU Leuven bij de wereldtop op vlak van innovatie. Ze voert al voor het derde jaar op rij de Reuters ranking van meest innovatieve universiteiten van Europa aan. Met zes andere instellingen in de ranking heeft België meer top-100 universiteiten dan eender welk ander land. De andere Vlaamse universiteiten zetten de jongste jaren dus duidelijk ook steeds meer in op kennis- en technologieoverdracht. Deze diensten specialiseren zich in het valoriseren van technologieën door het opstarten van spin-offbedrijven, het verlenen van licenties en het creëren van samenwerkingsverbanden met de industrie. Hoe-

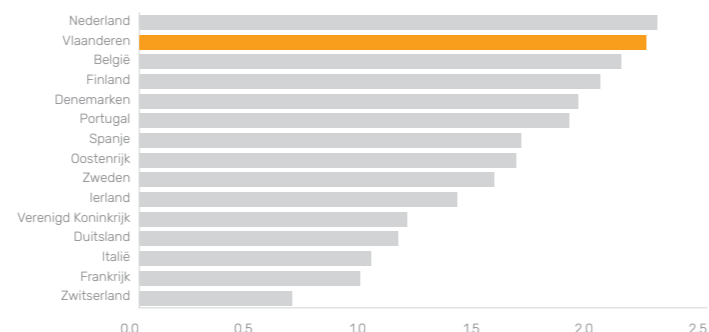
wel het succes hiervan vooral afhankelijk is van het succes van het onderzoek aan én het valorisatiebeleid van de instellingen zelf, kan het financieringsmodel ondersteunend werken.

De mate van samenwerking met het bedrijfsleven en de succesvolle valorisatie van het onderzoek zouden explicieter kunnen worden meegenomen als parameter bij de bepaling van de hoogte van de basisfinanciering of verdeling van middelen van Bijzondere Onderzoeksfondsen. Hierdoor worden universiteiten die sterker inzetten op de valorisatie van hun onderzoek beloond met extra middelen voor hun vrij wetenschappelijk onderzoek. Die extra middelen bieden de betrokken instelling zo de mogelijkheid de voedingsbodem voor innovatie verder te versterken, in het bijzonder in domeinen waarin de valorisatie van onderzoeksresultaten het meest succes- en waardevol blijkt te zijn.

Inschrijvingsgelden en schenkingen

Naast de vierde stroom, met name de samenwerking met het bedrijfsleven, kan ook de vijfde stroom, de zogenaamde 'overige opbrengsten', verhoogd worden. Een voorbeeld zijn de inschrijvingsgelden. Indien instellingen meer inzetten op de uitbouw van post-initieel onderwijs zal het aandeel uit inschrijvingsgelden automatisch toenemen. Daarnaast kan er gekeken worden naar een verhoging van de reguliere inschrijvingsgelden. Hoewel die deze legislatuur reeds verhoogd zijn, zijn er voldoende objectieve argumenten om ze in de toekomst in beperkte mate verder te verhogen. De return-on-investment blijft immers vele malen groter en door een evenredige uitbreiding van het beurzensysteem blijft het democratisch karakter van het hoger onderwijs gegarandeerd.

Figuur 13. Internationale positionering van Vlaanderen inzake de deelnametoelage (duizend euro) mbt Horizon 2020 in functie van het bbp (miljoen euro)

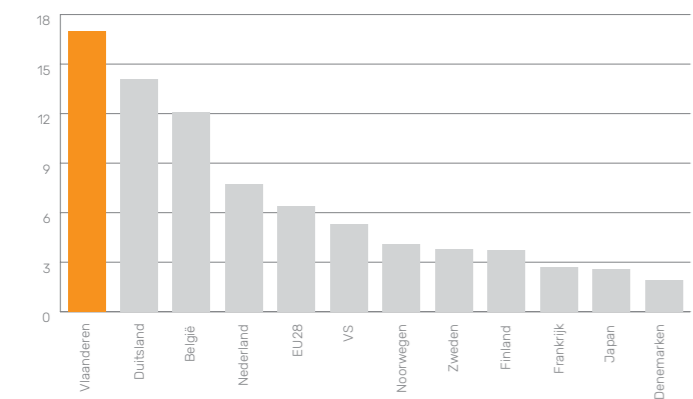
Bron: Vlaams Indicatorenboek 2017, interuniversitair Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM).

"Indien instellingen meer inzetten op de uitbouw van post-initieel onderwijs zal het aandeel uit inschrijvingsgelden automatisch toenemen."

Schenkingen vormen een ander een groot deel van de vijfde stroom. Schenkingen kunnen verschillende vormen aannemen. Het kan gaan over een gift, een fonds, een leerstoel of een legaat. De schenkers bepalen mee, samen met de onderzoekers, het doel van de schenking. Alleen al aan de KU Leuven waren er in 2017 zestien nieuwe fondsen, veertien nieuwe leerstoelen en eenentwintig leerstoelen die verlengd werden, zoals de Atlas Copco Research Chair in Service Systems die onderzoek naar beheersinstrumenten ondersteunt om industriële bedrijven toe te laten hun servicedoelstellingen verder te ontwikkelen. De uitbouw van schenkingen kan gecombineerd worden met een sterkere alumniwerking die in Vlaanderen vaak ontbreekt.

Er wordt te weinig geconcurrereerd met buitenlandse toppers. De Vlaamse instellingen moeten zich meer meten met het internationale niveau en moeten de ambitie hebben meer middelen te mobiliseren richting Vlaanderen voor het uitvoeren van hun onderzoeksstrategie. Ook hier staat excellentie centraal en zullen de Vlaamse instellingen zich moeten focussen op die domeinen waar ze echt tot de absolute researchtop willen en kunnen behoren. Het negende kaderprogramma van de

Figuur 12. Internationale vergelijking van de private inbreng in de O&O-uitgaven van het hoger onderwijs

Bron: Vlaams Indicatorenboek 2017, interuniversitair Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM).

Europese Commissie, de opvolger van Horizon 2020, moet hiervoor de innovatiemiddelen verhogen. Dit laat toe om de competitie verder te verleggen van het Vlaamse naar het Europese niveau. Verschillende Vlaamse instellingen kunnen hier een groot deel van verzilveren. Volgens het Vlaams Indicatorenboek 2017 krijgen de hogeronderwijsinstellingen momenteel 38% van de Vlaamse deelnametoelage van Horizon 2020. Een verhoging van de Europese innovatiemiddelen is echter lang niet zeker. Vlaanderen moet er bovendien over waken dat de Europese middelen ook in de toekomst op basis van excellentie worden verdeeld en niet op basis van geografische redenen.

Het wetenschappelijk onderzoek aan de onderzoeksinstellingen legt een broodnodige basis voor toekomstige kennisontwikkeling, en eventuele technologische toepassingen. De Vlaamse overheid heeft de laatste jaren aanzienlijke bijkomende fondsen voor dergelijk onderzoek ter beschikking gesteld. Met behoud van de autonomie die de onderzoeksweld heeft over de besteding van de middelen,

past het om meer aandacht te hebben voor de maatschappelijke relevantie van het onderzoek in de verantwoording van besteding van de middelen. Daarom zouden instellingen die sterk scoren op de vierde of vijfde stroom of het binnenhalen van Europese innovatiemiddelen hiervoor beloond moeten worden. Dat kan door het relatieve aandeel mee te laten tellen bij de verdeling van de basisfinanciering of bij de verdeling van de BOF-middelen. Universiteiten kunnen zo vrij bepalen welk onderzoek ze financieren maar worden wel beloond als de resultaten valoriseerbaar zijn. Dat is ook de aanpak die opgang maakt in de innovatieve topregio's: volle onderzoeksvrijheid voor de academicus, maar met bewijs van maatschappelijke relevantie van zijn onderzoekswerk.

• BIGGAR Economics, impactstudie Vlaams universiteiten
 • Groenez Staven, Heylen Vicky en Nicaise Iden, De opbrengstvoet van investeringen in het hoger onderwijs: een verkennend onderzoek, HIVA, 2010
 • Reuters Top 100: Europe's Most Innovative Universities

SLIMMER

**HOGER ONDERWIJS,
SLIMMERE
FINANCIERING**

BETERE PARAMETERS VOOR
EXCELLENT ONDERWIJS

**VO
Ka**